

13-Й ФІЛОЛОГІЧНИЙ СЕМІНАР

Під такою назвою в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка пройшов 13-й філологічний семінар, який традиційно відбувається в рамках наукової школи "Теоретичні й методологічні проблеми літературознавства". Свій родовід школа веде від філологічного семінару, який започаткував 1904 р. професор Київського університету імені Св. Володимира В.М Перетц.

Не одне століття тривають дискусії про те, якою має бути одна з основних літературознавчих дисциплін – історія літератури. Досі не знайдено чітких відповідей на питання про предмет та об'єкт галузі, про те, що має бути в основі історії літератури (постаті, події, стильові напрями); чи на часі колективна праця такого характеру, а чи варто враховувати зарубіжний досвід і надавати перевагу авторським історіям літератури. Зрештою, чи актуальні нині історико-літературні студії, адже сьогодні нібито існує криза історичних знань.

Семінар пройшов за участю провідних літературознавців Інституту літератури ім. Т. Г.Шевченка НАН України (В. Дончик, Г. Сивокопін, Н. Зборовська), Інституту філології КНУ імені Тараса Шевченка (Н. Бернадська, Л. Грицик, Н. Костенко, М. Наєнко, П. Рудяков, А. Ткаченко, Г. Штонь), професорів Одеського (Є. Черноіваненко, Н. Шляхова), Донецького (В. Просалова), Львівського (М. Гнатюк), Київського славістичного (В. Кузьменко), Київського міжнародного (О. Мушкудіані), Ягеллонського (Я. Поліщук), Варшавського (В. Соболю) університетів. На пленарній частині семінару, яка розпочалася вступним словом наукового керівника семінару *М. Наєнка*, прозвучали ґрунтовні доповіді *В. Дончика* ("З досвіду створення академічних історій літератури"), *Я. Поліщука* ("Перспектива множинності в літературній історіографії"), *Л. Грицик* ("Компаративістика: "залежна гілка" літ історії чи "інша література"?"), *Н. Шляхової* ("Методологічні проблеми створення літературних історій"), *Г. Штоня* ("Автор в історико-літературному дискурсі: художня особа чи фікція?"), *Є. Черноіваненка* ("Історія літератури з одним (чи багатьма?) невідомими"), *В. Соболю* ("Перекладна барокова література як складова літ історії") та ін. На чотирьох секціях семінару виступили понад 30 молодих учених-філологів – кандидатів наук, аспірантів і докторантів з різних вишів України.

Акад. В. Дончик на семінарі вручив премію НСПУ в галузі літературної критики імені О. Білецького Р. Харчук (за критичне дослідження "Сучасна українська проза: постмодерний період") та Я. Поліщуківі (за книжку "Література як геокультурний проект").

Нижче публікується вступне слово М. Наєнка, виголошене на відкритті семінару.

Оксана Андріяшук

Михайло Наєнко

ЩО ТАКЕ ІСТОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ?

Ідіома "історія літератури" настільки "втерлась" у свідомість філологів, що, здається, звучить до краю банально. Історія, мовляв, це "розповідь" (із грецької), а слово "література" – ну кому ж воно невідоме? Але вічним, мабуть, залишається питання: про яку літературу і як про неї слід розповідати? Нещодавня книжка американського літературознавця Д. Перкінса "Чи можлива історія літератури?" в основі своїй скептична щодо порушеної проблеми. Однак у ній наводяться думки багатьох інших учених із цього приводу, які часом цілком протилежні або містять погляди, з якими не гріх і посперечатися. Особливо коли йдеться про певні літературознавчі категорії і терміни, які нібито стоять на заваді створення літературних історій. Наведу лише одне, як здається, принципове міркування. Д. Перкінс обговорює кілька термінів на зразок "драма Реставрації", "готичний роман" чи "імажізм", які, мовляв, існують радше у вигляді узагальнень або типологічних назв, але не як назви принципів, ідей чи ідеальних сутностей, які досі залишаються необхідними для дисципліни "історія літератури". "Вони, за словами Ролана Барта, – продовжують свою думку Д. Перкінс, – позначають "синтез творів" різних авторів, і якщо хтось не розуміє таких синтезів, то

він не може писати історію літератури. Положення про те, що різні жанри, періоди, школи, традиції, напрями, течії, комунікативні системи, дискурси та епістеми мають під собою ґрунт і не є довільним групуванням, що такі класифікації можуть мати об'єктивні й обґрунтовані підстави у літературі минулого, все ще залишаються фундаментальним принципом дисципліни ("історії літератури". – М.Н.), положенням, яке надає їй життєздатності" [7, 10]. Як бачимо, крім скепсису щодо можливості "історії літератури" як дисципліни, існує ще й думка про її "життєздатність" ...

А що ж із цього приводу пишуть ближчі до нас за часом і територією автори чи енциклопедії? У "Літературознавчій енциклопедії" (автор-упорядник Ю. Ковалів) читаємо, що історія літератури – це ретроспективне висвітлення еволюції письменства як іманентного явища, а дослідник його (тобто іманентного явища) має дотримуватися об'єктивного історизму, "не накладаючи на нього невластивих йому ідеологічних, соціальних, естетичних настанов, враховувати його сприйняття сучасниками..." [4, 445]. Тут запитання може викликати принаймні два твердження. Перше: є літературні явища (інакше кажучи, твори), в яких ідеологічні й соціальні настанови (зокрема твори класицистичного чи соцреалістичного дискурсу) наявні як домінуючі. То що ж, на них не звертати уваги чи геть вилучати з історії літератури?

Друге (щодо естетичних настанов) ще більш незрозуміле: кожен літературний твір – це насамперед феномен естетики; якщо на це не зважати, то історик літератури взагалі не матиме роботи. У цитованій енциклопедії є ще одне сумнівне твердження: нібито перші настанови історії літератури розбудовувалися за доби преромантизму та романтизму [див.: 4, 445]. З ним (цим твердженням), щоправда, можна не дискутувати, оскільки так думає, наприклад, і В. Касаткіна у статті "История литературы", що вміщена в московській "Литературной энциклопедии терминов и понятий". Перенесені з неї в цитовану "Литературознавчу енциклопедію" і приклади "перших" у Європі історико-літературних праць, зокрема праць Дж. Віко, Й. Гердера, Ф. Шлегеля, А. Поупа, Дж. Тірабоскі й ін. [5, 330-331]. Нижче я покажу, що це не зовсім точне твердження обох авторів (Касаткіна, правда, зізнається, що воно взяте нею з п'яťох авторитетних джерел), але спочатку, як казав відомий чоловік, гляньмо в корінь...

В античну пору поняття "історія літератури" не існувало; Платон, Арістотель та менш відомі тогочасні дослідники літературної творчості вважали, що їхнє завдання – звичайна *критика* тієї творчості, тобто – судження, міркування про нього (композиція, фабула, образний лад, філософія й ін.). Зрештою, як знаємо, критика тоді вважалася складовою філософії, а власне художня творчість цінувалася "найвищим балом" за умови, якщо містила в собі філософічність [1, 36]. Проте історико-літературні знання (у сучасному нашому розумінні) не були аж геть чужими античному світові. У III ст. до н. е. грек Каллімах склав т. зв. "Таблиці", в яких схарактеризовано п'ять груп книг (сувоїв), де першою стояла група книг поетів (поетами тоді іменувалися творці всіх літературних жанрів), за ними йшли законодавці, історики, ритори, а в кінці – усі інші, тобто природничники. І. Франко називав згадані "Таблиці" першою відомою нам спробою "літературно-історичної бібліографії" [10, 385]. Бібліографічний характер історико-літературних знань, у які часом впліталися короткі відомості про зміст облікованої бібліографом книжки та про життя її автора (на зразок "Переліку книг істинних і ложних" у "Збірнику Святослава" за 1073 р. чи "Назви книг та хто їх створив" за можливого авторства Є. Славинецького, XVII ст.), тривав у Європі аж до середини XVI ст., коли німецький книжник Конрад Гесснер видав свою "Універсальну бібліотеку" (з біографічними та бібліографічними матеріалами про письменників), якою, вважається, почалася "історія літератури", а її автора нарекли пізніше "батьком історії літератури". Хоча сам вираз "історія літератури" з'явився аж іще через сто років, у книжці німця П. Ламбека "Вступ в історію літератури" (1659). Я навожу ці відомості тільки для того, щоб уточнити інформацію Касаткіної-Коваліва, ніби уявлення про "історію літератури" сформувалися лише в часи преромантизму та романтизму. Згадана книжка П. Ламбека з'явилася за сотню чи й більше літ до преромантизму. Щоправда, коли йдеться про "історії національних літератур", то створення їх почалося аж у першій третині XVIII ст., точніше 1733 р., коли вийшов перший том багатотомної "Історії французької літератури". До преромантизму з

іменами Тірабоскі чи Гердера, на яких посилаються Касаткіна-Ковалів, залишалось ще як мінімум півстоліття. Незрозуміла в їхніх посиланнях і з'ява імен Дж. Віко чи Ф. Шлегеля. Вони не були істориками літератури, їхнє місце (як і не названих Бекона чи Декарта) – серед фундаторів наукової методології, котра однаково стосується всіх філософських знань, а не тільки “історії літератури”. Та й за часом життя й виходом їхніх методологічних праць вони належать зовсім різним епохам – Дж. Віко головну свою працю опублікував 1725 р., а Ф. Шлегель – майже через сто років...

Найцікавіше для нас у цих історико-літературних та методологічних неузгодженостях, мабуть, питання виникнення й розвитку історії нашої, української літератури. Воно, це питання (пройшовши кількасотлітній період бібліографічного літературознавства), справді належить до епохи навіть не преромантизму, а винятково романтизму, до того ж запізнілого порівняно з європейським. Інакше й бути не могло, бо ж із середини XVII ст. і до часу публікації “Енеїди” І. Котляревського (тобто протягом півтораєста літ) з офіційного вжитку Російської імперії вилучалося навіть саме поняття Україна; що ж до її літературної історії, то годі було про це й говорити. Лише в 1834 р. з'явилася перша оглядова студія про українську літературу О. Бодянского (під псевдонімом “Мастак”), а за нею (через 10 і більше років) побачили друк подібні публікації М. Костомарова, А. Метлинського, О. Котляревського, Я. Головацького, П. Петраченка, П. Куліша й ін., аж поки в 1869 році не з'явилися нарис Ів. Прижова “Малоросія в історії її літератури з XI до XVIII ст.” (переклад українською Н. Вахнянина), кілька історико-літературних оглядів М. Драгоманова та Ол. Кониського і не закінчився, як казав С. Єфремов, *доісторичний* період у творенні історій української літератури [3, 39-44]. Власне *історичний* період розпочався в 1880 та 1884 рр., коли окремими книжками опублікував свої нариси з історії української літератури (відповідно XVIII і XIX століть) професор Київської духовної академії М. Петров. Однак це вже була не *романтична*, а *реалістична* пора в розвитку літератури й літературознавчої думки. Наголошую на цьому через те, що змінилося в той час і методологічне уявлення про саму літературну творчість: поряд з історично-ідеологічним (змістовим) поглядом на літературний твір стали приживатися і стильові, тобто естетичні уявлення про нього. Так, згаданий М. Петров, удаючись до періодизації літературного процесу XIX ст., три періоди в ньому називає за принципом естетичної (псевдокласицизм, сентименталізм, романтизм), а інших три – історико-ідеологічної (націоналізм, слов'янофільство, демократизм) методологій. Співіснування їх (і навіть боротьба, змагання між ними) триватиме до кінця XIX і протягом усього XX століття. У найглухіший кут цю боротьбу загнала доба радянського соцреалізму, коли і письменників, і дослідників їхньої творчості силою утримували в соцреалістичних кайданах мислення, а чекала на них не тільки вербальна, а й фізична критика-розправа...

Повертаємося до найцікавішого для нас питання: про яку літературу і як має розповідати про неї історик літератури? Питання “яку” містить щонайменше два аспекти: просторово-часовий і художньо-якісний. У цьому зв'язку згадаю ще одне міркування цитованого вже Д. Перкінса: німецький учений В. Шерер опублікував свою “Історію німецької літератури” 1883 року, але хронологічно довів її тільки до смерті В. Гете, яка сталася за півстоліття до виходу згаданого праці В. Шерера. Чому? В. Шерер “виправдовувався”, що не хотів псувати своєї праці “згадкою про останні п'ятдесят років нашої літератури, які здаються безладним і сумним до неї доповненням” [6, 34]. Літературознавці-сучасники нерідко бувають несправедливими щодо сучасної їм літератури. Їм здається, що давніша від них література більш “літературна”, ніж сучасна. Поблажливішим у цьому розумінні був, можливо, тільки І. Франко, який про сучасний йому літературний процес опублікував дві, сказати б, “позитивні” студії – “Старе й нове...” та “З останніх десятиліть...”. Однак коли з'явилося в літературі щось іще новіше (маю на увазі, зокрема, модерніших “молодомузівців”), то його перо стало по-справжньому нещадним і помічало в їхній творчості (як і перо німця В. Шерера) “безлад” і “сумне доповнення” до історії літератури. Не хочу видатися нескромним, але скажу: свій огляд української літератури “від міфів до модерної реальності” мені, як і згаданому В. Шереру, довелося теж обірвати межею фактично півстолітньої давності [див.: 6]. Однак не тому, що з'явилося за ці півстоліття лише “безладне” й “сумне доповнення” до історії нашої літератури (хоч ніде правди діти, активні нині шістдесятники – як найцікавіше явище середини XX

ст. – почали публікувати, за незначними винятками, переважно риторичні інвективи ідеологічного змісту, а молодші за них “-десятники” й “-ностики” у своїй масі ніяк не можуть ухопити літературної тропи як такої), а тому, що те “доповнення”, вважаю, є поки що предметом дослідження не “чистого” історика літератури, а літературного критика. Історикам літератури з того “доповнення” чимало промовляють хіба що твори такого художнього засягу, як повість О. Гончара “Далекі вогнища”, романи П. Загребельного “Стовпотворіння”, Ліни Костенко “Берестечко”, А. Дімарова “І будуть люди...”, Ю. Мушкетика “На брата брат”, а з творів молодших авторів (тих, хто, здається, таки вхопив уже національної літературної тропи) варті серйознішої уваги романи В. Кожелянка (“Конотоп”), М. Матіос (“Солодка Даруся”), В. Шкляра (“Чорний Ворон”), окремі поезії М. Вінграновського, Д. Павличка, І. Драча, Б. Олійника й ін. З позицій вічності це, звичайно, немало, але якщо врахувати, що до книжкових лавок надходять щороку сотні нових видань, то названі твори для історика літератури видаються все-таки скромним вантажем. За перших десять років після українських революцій 1917-1919 років створено значно більше справді визначних літературних явищ (В. Винниченка, М. Хвильового, М. Куліша, Г. Косинки, В. Підмогильного, Ю. Яновського й ін.), ніж за минулих двадцять нинішньої незалежності України. Причину я бачу лиш в одному: за роки радянських репресій знищено підводну й верхню частини інтелектуально-мистецького айсберга нації; залишилася “середина”, яка здатна продукувати тільки собі подібне, у нашому випадку – літературну “посередність”. Спрацьовує при цьому ще й діалектичний принцип: в історії літератури знаходить собі місце не все, що написано, а тільки те, що здатне залишитися в ній. Для пізнання, для означення його потрібен теж діалектичний фактор – час. Дехто з дослідників, щоправда, пробує ігнорувати його; найбільше цим грішати укладачі освітніх програм з літератури, які пропонують нинішнім школярам для вивчення навіть таке сумнівнолітературне рукоділля, як витворчість “бу-ба-бістів”. Уже цитований автор-упорядник “Літературознавчої енциклопедії” теж заявляє, що пише свою історію літератури “про всіх”, без поділу письменників на першо- чи другорядних. Якщо писати літературну історію “всеохопно”, то можна, звичайно, і “про всіх”; уявляєте, якою б була вона, скажімо, “про всіх” сучасних, тобто про дві тисячі членів Спілки письменників України чи “всіх” десять тисяч членів СП колишнього СРСР? А в США щороку виходить 60 тисяч книжок... Історію літератури треба писати, як кажуть митці, не великим, а обов’язково малим пензлем (О. Довженко). Тільки ним можна виписати найхарактерніші деталі у творах справді художніх індивідуальностей, що обдаровані від природи найголовнішим – здатністю філігранно відтворити і вселенський час, і людину в ньому...

Принциповим завжди й сьогодні для історика літератури залишається питання, як писати. Більшість писаних донині “історій літератури” прийнято називати наративними, тобто такими, які творяться майже за тим наративним принципом, що й самі художні тексти: вони мають певну “композицію”, є в них “сюжет”, є “герої” першого та інших планів, а у фіналі навіть “катастрофи”, тобто своєрідні епілоги, в яких сходяться всі “сюжетні лінії” літературної історії та підсумовується наслідок авторського наративу про ту чи ту літературу. Щоправда, це коли йдеться про одноособову, інакше – авторську історію літератури. У нашому літературознавстві, скажімо, це згадані праці М. Петрова, а також пізніше створені “Історія літератури руської” О. Огоновського (1887), “Історія українського письменства” С. Єфремова (1911), “Начерк історії української літератури” Б. Лепкого (1909, 1912), “Нарис історії...” І. Франка (1910), “Нове українське письменство” М. Зерова (1924), шеститомна “Історія української літератури” М. Грушевського (1923-1996), тритомна “Історія української літератури” М. Возняка (1920-1923), “Історія української літератури” М. Гнатишака (1941), “Історія української літератури” Д. Чижевського (1956), а також кілька стислих “нарисів” чи “історій” О. Дорошкевича, А. Шамрая, В. Коряка й ін., що видані у 1920-х роках як навчальні посібники або підручники. Щодо т. зв. колективних “історій літератури”, публікованих у радянські часи, то в зарубіжному літературознавстві щось подібне досі не практикувалося, бо вважалося позанауковим нонсенсом. Для підтвердження такої позиції наведу один приклад. Нещодавно за моїм проектом видано перекладену з німецької мови “Історію російської літератури ХІХ ст. Романтизм” Д. Чижевського. Нині ми з перекладачем працюємо над другою частиною цієї студії; вона охоплює

літературний матеріал періоду російського реалізму. Так ось: у бібліографії наявної літератури на тему російського романтизму й реалізму автор, тобто Д. Чижевський, “не помічає” жодної колективної радянської “історії російської літератури”, а посилається переважно на авторські дореволюційні та лиш окремі пореволюційні історико-літературні розвідки (Д. Лихачова, наприклад). За таким принципом працюють практично всі західно-європейські літературознавці, хоч, думаю, радянські колективні історії літератури тільки цим аргументом перекреслити не можна; у науковій ієрархії місце для них усе ж знайдеться. Їх можна зарахувати до того типу літературних історій, які іменуються енциклопедичними; вони тотожні зі збірниками літературознавчих статей чи й із власне літературними енциклопедіями на зразок згаданої “Універсальної бібліотеки” К. Гесснера з XVI ст. чи нашої, створюваної на рубежі ХХ-XXI ст. “Української літературної енциклопедії” (УЛЕ).

Наука, проте, цікава тим, що не обходиться без винятків. На виняток, як здається, закросна багатотомна “Історія української літератури”, що її готує академічний Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка. У виданому 2005 року своєрідному проєкті цієї “Історії...” його науковий керівник В. Дончик зауважив, що це буде історія, “якої досі не було” [2, 11]. У теоретичному плані, продовжив автор, це буде “великий синтез” усіх відомих методологій, а з позицій охоплення матеріалу – “весь період розвитку українського письменства – від давнини, до, можливо, Богдана Жолдака, Ірванця й Іздрика” [2, 13]. Прикметним тут видається і міркування Л. Скупейка – автора вступної частини до цитованого проспекту: “...Якою повинна бути така “Історія” – колективною чи індивідуальною, академічною чи не-академічною <...> принципового значення уже немає” [9, 7]. Не погодитися з цим не можна хоча б тому, що це... плани. Бо ж плани, як знаємо, мають ту властивість, що в процесі їх утілення від них, бува, залишаються тільки... спогади.

Чи будуть реалізовані в новій “Історії...” пропозиції всіх інших авторів цитованого плану-проспекту, сказати важко. Я. Поліщук, наприклад, висловлює думку, яка потребує, м’яко кажучи, уважнішого до себе ставлення. Він говорить про можливі й “альтернативні історії літератури” і що українську літературну історіографію в цьому плані “порадували” в останні роки праці С. Павличко (“Дискурс модернізму в українській літературі”), Г. Грабовича (“До історії української літератури”) і Т. Гундорової (“ПроЯвлення Слова...”). “Невипадково, – продовжує автор, – ці дослідження з’явилися в один час: саме 1997 рік можна вважати початком альтернативної історіографії українського літературознавства” [8, 60]. Що мав на увазі автор, сказати важко, оскільки названі праці є не теоретичним обґрунтуванням якоїсь історіографічної альтернативи, а дослідженням (у різних аспектах) одного лиш питання в історії української літератури, а саме – модернізму (С.Павличко, Т. Гундорова). Що ж до названої книжки Г. Грабовича, то вона ще менш цікава з цього погляду: маємо збірник статей про різні літературні явища, які проаналізовано до того ж із застосуванням не єдиної, а кількох методологій. Питається в задачі: що тут вважати альтернативним?..

Названі мною українські історико-літературні праці О. Огоновського, І. Франка, С. Єфремова, М. Возняка, Д. Чижевського й ін. створені в дусі різних методологій, від історично-ідеологічних до філологічних. Перші – це ті, що в західному літературознавстві іменуються концептуальними (автори їх в основу свого наратологічного “сюжету” кладуть якусь ідею, скажімо, визвольну, як С. Єфремов), а другі – це філологічні (чи естетичні), що розглядають літературні явища за їх художньою суттю, як самодостатню (естетичну) дійсність. Такий тип літературознавства називають модерністським (на протигагу “старому”, концептуально-ідеологічному). Серед вітчизняних фундаторів його (тобто модерністського) насамперед слід назвати М. Зерова (у праці “Нове українське письменство” він запропонував розглядати історію української літератури XIX ст. за панівними в ній тоді п’ятьма художніми стилями (класицизм, сентименталізм, романтизм, реалізм, символізм), М. Гнатишака, що у своїй “Історії української літератури, Т. I” довів кількість цих стилів у давній і новій українській літературі до десяти, і Д. Чижевського, який обґрунтував наявність в українській літературній історії дев’ятох стилів. Справа, зрештою, не в кількості стилів, а в тому, наскільки можлива в такий методологічний спосіб побудована історія будь-якої національної літератури. Думаю, що можлива,

і саме вона є найбільш науковою, бо дає змогу проникнути в художню особливість і *самоцінність* літературних творів та культурно-історичних епох, у які вони творилися. Не виключено, що в таких “історіях” з’являтимуться елементи суб’єктивності, оскільки в поняття художності (естетичності) може проникати індивідуальний художній смак історика літератури чи й історична залежність його. У першому випадку (особливо коли “історію” візьметься писати сам письменник; він неминуче “вигортатиме” з неї деякі “чужі” літературні явища як недостатньо художні, аби прилаштувати там “свої”) художній смак буде індивідуальним, а у другому він матиме вигляд колективістського, адже бува, те, що в певну епоху естетично хвилюватиме “всіх” (від короля до конокрада, як колись казали), то в наступні чи й геть пізніші епохи залишатиме тих “усіх” майже абсолютно байдужими. Сьогодні навряд чи когось можуть художньо захопити класицистичні оди на честь царів та інших вельмож, барокова вигадливість паліндромників або футуристичний екстаз, що виникав від запропонованого відомим поетом самого лиш переліку днів тижня (“*Понеділок, Вівторок, Середа...*” і т. д.). Та все ж художня, естетична домінанта як інструмент мислення історика літератури значно надійніша, ніж, скажімо, давніші концептуальні чи теперішні неоконцептуальні – на зразок рецептивних, феміністичних чи психоаналітичних. Спроби створення таких історій літератури нині існують лише як теоретичний “горизонт сподівань” (скористаюсь виразом Х.Р. Яусса), а коли прийде пора практики, то, безсумнівно, зіткнеться вона з немалим спротивом різних “підводних каменів”. Рецептивна історія, наприклад (як вважав згаданий Х.Р. Яусс), доповнить собою концептуальні (за його виразом – позитивістські) та формотворчі (художньо-естетичні) підходи до літературного твору підходом рецептивним, але чи стане це панацеєю для історика літератури? Думаю, що ні, бо категорія реципієнта-читача (як і самого автора-літературознавця) практично невловна; *ідею* концептуаліст і *стиль* естет можуть такі “вичитати” з художнього тексту, а реакція реципієнта-читача завжди залишатиметься для історика літератури ілюзорною; про неї щось можуть сказати спеціальні соціологічні дослідження, але їх, як знаємо, полюбують (через приблизність) тільки складачі анекдотів. Щодо феміністичних історій літератури, то вони перебувають теж тільки на стадії міркувальних намірів; у реальну науковість їх повірити важко хоча б тому, що, наприклад, одна з головних натхненниць фемінізму абсолютно відкидала можливість існування... письменниць-жінок. Вона твердила, що *Музи* ніколи не писали віршів, їхнє призначення – тільки надихати на творення поезії. За такої методології, думаю, виявиться не лише принципова вузькість феміністської щілини, про яку свого часу говорила Леся Українка, а й неповнота всякої літератури, в якій дуже суттєве місце посідає саме жіноча творчість. Цікаво, що сказали б із цього приводу антична Сапфо, ближчі до нас за часом Жорж Санд, Еліза Ожешко, Леся Українка, Марко Вовчок чи Ліна Костенко...

Загалом новітні методології літературознавства завжди залишатимуться “сухими” чи “абстрактними”, аж поки автори їх не спробують застосувати ті методології на практиці, тобто – не напишуть за пропонованою ними методологією власної “історії літератури”. Чому той же Х. Р. Яусс замість своєї (значної, звичайно) праці “Історія літератури як провокація літературознавства” (існує вона в різних назвах і модифікаціях, бо автор її вдосконалював, часто змінюючи місце роботи) не взявся б і не написав “Історію німецької літератури”, увівши в неї такий важливий, на його думку, феномен, як рецепція. Не написав він її і вже не напише (помер 1997 р.), бо, ще раз повторю, реципієнт – поняття дуже ілюзорне. Те ж саме можна сказати і феміністкам: не теоретизуйте, а створіть свою, феміністичну історію літератури якоїсь нації (скажімо, французької чи української), і, може, тоді переконаєтесь, що всяка теорія (без практики) справді суха; австрійська письменниця Марі Ебнер-Ешенбах з подібного приводу сказала таке: теорія з практикою хоч і складають (як душа і тіло людини) єдине ціле, але в ньому, тому цілому, майже ніколи “согласья нет”. Нагадувати, що останній вираз належать відомому російському байкарєві, навряд чи треба...

Наостанку – про згадуване на початку вміння (чи невміння) історика літератури синтезувати. Ішлося про те, що деякі літературознавчі поняття означають “синтез творів” різних авторів, і якщо хтось не розуміє таких синтезів, то він не може писати історії літератури. Досвід підказує, що найчастіше в сучасному літературознавстві

дослідникам бракує синтетичності в мисленні, коли заходить мова про епохи модернізму й постмодернізму. Де проходить межа між ними й чому вони не є стилями на зразок реалізму чи романтизму? У кого існує здатність до синтезування, той завжди буде виходити з того, що модернізм і постмодернізм – це напрями, у межах яких історик літератури бачить кілька художніх стилів (символізм, неоромантизм, неокласицизм, необароко, футуризм та ін.). Вони, крім усього, ще й позначені національною специфікою, і тому, наприклад, магічна (міфологічна) течія в літературі Латинської Америки (Г. Маркес, А. Карпентьєр та ін.) посутньо різняється від, скажімо, постмодерної прози італійця Умберто Еко чи химерної (необарокової і неоромантичної) течії у прозі українській (О. Ільченко, В. Земляк та ін.), але це явища одного й того ж постмодернізму. Утім стосовно цього можливі й інакші (чи уточнені) міркування; послухати їх, як і міркування щодо інших проблем створення історії літератури, – це безпосереднє завдання нашого цьогоорічного семінару.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Аристотель*. Поэтика. Риторика. – С.-Пб., 2007.
2. *Дончик В.* Про історію літератури, якої досі не було // *Нова історія української літератури*. – К., 2005.
3. *Єфремов С.* Історія українського письменства. – К., 1995.
4. *Історія літератури* // *Літературознавча енциклопедія: У 2 т.* – К., 2007. – Т. 1.
5. *Литературная энциклопедия терминов и понятий*. – М., 2001.
6. *Наєнко М.* Художня література України. Від міфів до модерної реальності. – К., 2008.
7. *Перкінс Д.* Чи можлива історія літератури? – К., 2005.
8. *Поліщук Я.* Альтернативна історія літератури – постмодерна парадигма // *Нова історія української літератури*. – К., 2005.
9. *Скутейко Л.* Література – Історія – Нація (замість вступу) // *Нова історія української літератури*. – К., 2005.
10. *Франко І.* Твори: У 20 т. – К., 1955. – Т. XVI.

Отримано 1.02.2010 р.

м.Київ

СЕЦЕСІЯ В НОВІТНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ЯК ТЕМА ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

1-4 жовтня 2009 року в Сімферополі відбулася всеукраїнська науково-практична конференція “Сецесія в новітній українській літературі: жанрово-стильові пошуки”. Конференцію, організовану Таврійським національним університетом ім. В.І. Вернадського, відкрили ректор Таврійського національного університету чл.-кор. НАН України *М. Баєров* і декан факультету української філології та українознавства цього ж університету *Ю. Прадід*.

Із доповіддю на пленарному засіданні виступив *Ю. Ковалів* (Київ), який охарактеризував сецесію як проблему новітньої історії і теорії української літератури. *А. Гуляк* (Київ) у фантазії *О. Кобилянської* “Поєми” розглянув сецесію як форму вияву авторської свідомості. *А. Ткаченко* (Київ) порушив питання аномальності як норми літературного процесу. Сецесію як закономірність у літературному процесі визначив *М. Наєнко* (Київ). Метажанр у родожанровій системі теоретично обґрунтував *О. Галич* (Луганськ). *Н. Зборовська* (Київ) застосувала до прози Марії Матіос психоаналітичний підхід. *В. Погребенник* (Київ) у фольклоризмі поезії Сильвестра Яричевського визначив риси традиціоналізму та сецесіонізму. На прикладі п’єси *В. Винниченка* “Чужі люди” *В. Гуменюк* (Сімферополь) окреслив сецесію у стосунку до раннього модернізму та авангардизму.

Були також проведені секційні засідання за такою тематикою: “Сецесія як проблема в українській літературі ХХ століття”, “Сецесійні модифікації в українській літературі”, “Жанрово-стильові пошуки сецесії”, “Літературна сецесія у власних межах і поза межах”.

Виступи науковців вирізнялися різноманітністю тематики, оригінальністю, науковою новизною. Цікавими були доповіді *Н. Лисенко-Єржиківської* (Київ) “До питання знайомства Євгена Маланюка з Федором Сологубом”, *Н. Левицької* (Сімферополь) “Сецесійні мотиви в новелістиці Ю. Липи”, *В. Гасанової* (Сімферополь) “Роман “Сестра моєї самотності” Г. Тарасюк: до проблеми інтерпретації тексту”, *Н. Білоус* (Київ) “Концепція творчої особистості в українській літературі та образотворчому мистецтві початку ХХ ст.”, *Л. Костецької*, *Ю. Кушнарюк* (Запоріжжя) “Оповідання “Ядзя і Катруся” Н. Кобринської”, “Приязнь” Лесі Українки” та “Дівчатка” О.Забужко: типологічні паралелі”, *В. Швеця* (Сімферополь) “Елементи сецесії в драматургії Л.М. Старицької-Черняхівської”, *Я. Янкової* (Київ) “Сецесійні особливості жанрової дифузії малої прози М. Грушевського”, *М. Киричка* (Сімферополь) “Елементи сецесії в прозі М. Коцюбинського”, *І. Бурлакової* (Київ) “Полеміка в періодиці МУРу як